

Matriikkelit sukututkimuksessa

(Kooste Tampereen sukututkimuspäivillä 13.1.1996 pidetystä esitemästä)

Sukututkimuksen tärkeimpiä lähteitä ovat perinteisesti erilaiset väestörekisterit, jotka ovat enimmäkseen kirkon ja valtion viranomaisten toiminnasta syntyneitä asiakirjoja. Niiden täydennykseksi sukututkijat tavallisesti käyttävät myös muita arkistolähteitä, kuten tuomiokirjoja, perukirjoja ja karttoja sekä suvun säilyneitä yksityisiä papereita. Päästäkseen tutkimuksellisesti mahdollisimman hyvään tulokseen sukututkijan on kuitenkin tunnettava ja osattava käyttää myös historiallista kirjallisuutta. On syytä perehtyä makrotason yleiseen historialliseen kehitykseen, mutta muistettava myös yksityistä ihmistä lähemmäksi tuleva mikrohistoria pieniä alueita ja yhteisöjä koskevina kuvauksineen. Elämäkertojen lukeminen on hyödyllistä ja etenkin historiaan avautuva kaudonkirjallisuuskin avartaa tutkijan mielikuvitusta ja parantaa hänen edellytyksiään luoda pelkkien nimelistojen ympärille elävää ja vaikuttavaa kuvaa suvun ihmisistä.

Kirjallisuus palvelee sukututkijaa myös antamalla hänelle puhdasta faktatietoa. Matriikkelit ja tietyt kalenterit ovat suorastaan erikoistuneet luettelomaisiin faktoihin. Kalentereista sukututkijalle tärkeimpiä ovat valtiokalenteri, kirkon kalenteri ja kunnalliskalenteri, jotka sisältävät lyhyessä ja ytimekkäässä muodossa yleensä hyvin eksakteja perustietoja julkishallinnossa palvelevista ihmisistä. Näiden julkaisujen käytön ongelma on siinä, että vain kaikkein parhaiten varustetut suurkirjastot raaskivat ostaa niitä täydellisinä sarjoina.

Matriikkeli on määritelmän mukaan oppilas- tai virkakunnan. seuran tms. yhteisön jäsenluettelo, joka yleensä sisältää myös henkilötietoja. Matrikkeli eli usein myös "nimikirja" on alkuaan ollut vain painamaton asiakirja, mutta yhteiskunnan yleinen kehittyminen ja kasvava tiedontarve sekä historiantutkimuksen eteneminen uusille alueille

ovat johtaneet näiden asiakirjojen julkaisemiseen, mikä yleensä on merkinnyt myös niiden sisältämän tietomateriaalin oleellista laajentumista. Matriikkelit syntyivät sääty-yhteiskunnan aikana ja niiden tehtävä oli paljolti palvella myös aikansa säätyläisväestön eli aatelin, papiston ja yleensä oppineen säädyn tarpeita ja niiden statuksen pönkitämistä.

Matrikkeliin ryhmytyksellä on vieläkin vahvaa sääty-yhteiskunnan patinaa. On aatelismatrikkeleita, ylioppilas-, osakunta- ja koulumatrikkeleita sekä vahvojen akateemisten ammattikuntien (papit, lakimiehet, lääkärin, insinöörit, ekonomit, agronomit, metsänhoitajat) omat matriikkelit, joiden kirjo on vuosikymmenien myötä laajentunut uudempiin ryhmiin. Kuka kukin on (ruots. Vem och vad) tyyppiset yleismatriikkelit kokoavat tietoja "nykyajan säätyläistöstä"

Tämän vuosisadan alussa ilmestyneet sukututkimukselliset kokoomateokset (Biografinen nimikirja, Bergholm, Wilschman ym.) edustavat vanhaa säätyläistradiota sisältämällä pääasiassa ns. sivistyssukuja koskevia selvityksiä. Tässä mielessä niiden voi katsoa kuuluvan matrikkeliin ryhmään, vaikka ne teknisesti muodostavatkin kokoelman yksittäisiä sukututkimuksia. Vastaavien tyyppisten teosten synty nykyaikana ei ole enää kovin todennäköistä. Yhteiskunnan demokratisoituminen on rapauttanut käsitteen "sivistyssuku", ja saattaisi olla ilmeisen vaikeata valita sukuja tällaiseen kokoomateokseen. Myös taloudelliset seikat vaikuttavat sen, että nykyisin laaditaan - ja paljon laaditaankin - jopa hyvinkin mittavia kirjoja yksittäisistä suvuista tai ripotellaan pienempiä selvityksiä esimerkiksi sukututkimuslehtiin ja vuosikirjoihin. Ehkä näin onkin parempi, tulee vain pitää huoli siitä, että ilmestyvistä sukututkimuksista laaditaan riittävän usein ja riittävän kattavia yleisha-

kemistoja. Nykyisten sukututkimusten nimeämiseen matrikkeleiksi on syytä suhtautua hieman varauksellisesti. Sukututkimus on aina hieman lähempänä ihmisen ajatus- ja tunnemaailmaa kuin jokin matrikkeli, jossa on yleensä enemmän täysin ventovieraita. Matrikkeleihin helposti iskeytyvä "juorukirjan" leima voi haitata hieman sukututkimuksen julkisuuskuvaa. Tämän voi päätellä siitä, että tietosuojaviranomaiset ovat matrikkeleiden suhteen nirsompia ja myös henkilötietojen käyttö kielletään hiukan useammin matrikkeleiden kuin sukutietojen osalta. Ero ei ole suuri, mutta on kasvusuunnassa.

Kuten jo edellisestakin voi päätellä, matrikkeleiden kenttä on varsin kirjava. Matrikkeleiden toimittajia on harvassa ja heidän yhteistyönsä on jotakuinkin olematonta, mistä johtuen yhteisten etujen valvonta on heikkoa. Laajoja yleismatrikkeleita, ennen kaikkea Kuka kukin on ja Vem och Vad -teoksia julkaisevat kustantajat eivät juurikaan ole kiinnostuneita matrikkelikentän muista tarpeista. Julkinen hallinto, talouselämä ja media käyttävät matrikkeleita omalla tavallaan, eivätkä sukututkijoita kiinnostavat näkökohdat läheskään aina saa matrikkeleiden sisällössä omaa sijaansa. Sukututkijain omissakin yhdistyksissä matrikkelikulttuurin vaaliminen tahtoo jäädä huutolaispojan asemaan. Matrikkeleiden hyödyllisyys tunnustetaan, mutta aniharvoin voimia riittää juuri sukututkimusta palvelevien matrikkeleiden aikaansaamiseen.

Sukututkija käyttää matrikkeleita ennen kaikkea oikotienä jonkun suvun jäsenen henkilötietojen kokoamiseen. Mutta matrikkeleiden käyttö ei saisi pysähtyä vain tähän faktatietojen nopeaan kokoamiseen. On syytä myös huomauttaa, että jos matrikkeleiden antamissa ja sukututkijan muualta saamissa tiedoissa on ristiriitaa, on sen syy yritettävä selvittää. Mutta sukututkijain tulisi faktatietojen keruun rinnalla myös opiskella matrikkeleiden laadintatekniikkaa ja esimerkiksi lyhenteiden käyttöä. Ennemmin tai myöhemmin hänen on näet rakennettava itselleen sopiva looginen ja riittävän homogeeninen malli sukututkimuksessa mukana olevien henkilöiden elämäkertoille. Periaatetta "mitä arvokkaampi henkilö, sitä pidempi teksti", pidetään hyvin yleisesti suuntaa antavana

nyrkkisääntönä matrikkelin teossa, mutta lukijoitten arvostelukyky ei ole vain tekstin pituudella lahjottavissa. Matrikkelin toimittaja voi etukäteisohjeillaan tietysti jonkin verran ohjata matrikkelin muotoutumista, mutta ehkä lopultakin suhteellisen ahtaissa rajoissa, koska ihmiset ovat kovin erilaisia.

Matrikkelikulttuuri on viime vuosina ollut alamaissa. Suurin syy on yksilön intimitietin ylikorostuneisuudessa. Lainsäädäntö tiukkoine sovellutuksineen on köyhdyttänyt matrikkeleiden sisältöä ja lannistanut toimittajien innostusta. Eräät vanhastaan voimakkaat ammattikunnat ovat kasvaneet siinä määrin, että matrikkeleiden aikaansaanti vaatii yhä kovempia ponnistuksia. Mahdollisesti palataankin pienimuotoisempiin matrikkelityyppeihin, esimerkiksi virastomatrikkeleihin. Näiden "työpaikkamatrikkeleiden" laatimisessa näyttää ongelmaksi muodostuvan se, että monet haluttomasti antavat niihin perhetietojaan, koska matrikkeli koetaan nimenomaan työyhteisöön liittyväksi.

Sukututkijain tarpeisiin tarvittaisiin lähinnä "kuka kukin oli" tyyppisiä matrikkeleita menneiden aikojen laitoksista, yhteisöistä yms. Sääty-yhteiskunnan aikana syntyneet matrikkelit ovat palvelleet hyvin, mutta niitä tulisi jo toimittaa uudelleen tarkistettuina, täydennettyinä ja asultaan myös modernisoituina ja myös kansan valtaenemmistön intressien mukaisesti suomennettuina, jolloin ne paremmin tavoittavat sukututkijain suureksi kasvaneet joukot. Olisi hyvin toivottavaa, että ne kouliintuneet sukututkijat, jotka ovat omat sukunsa jo selvittäneet ja kaipaavat uusia haasteita, ottaisivat asiakseen laatia ja julkaista juuri tällaisia "kuka kukin oli" tyyppisiä matrikkeleita sopivilta aloilta. Menneitä polvia käsittelevää tutkimusta voisi tehdä sukututkimuksen tapaan tarvitsematta murehtia niistä hankauksista, joita helposti syntyy elossa olevien henkilöiden matrikkeleiden laatimisessa. Tarkistettu henkilöstörekisterilainsäädäntö tarjoaa kyllä matrikkeleiden teossa mahdollisuudet koota henkilötietoja ihmisistä lähes vanhaan tapaan, mutta tosiasiaassa matrikkelihenkilön oikeus kieltää tietojensa ottaminen matrikkeleihin houkuttelee ihmisiä helposti karsimaan etenkin perhetietoja - taustalla usein avioerojen aiheuttamat kriisit. Lainsäätäjä jättää tässä käytännön ongelmat matrikkelintekijän nis-

kaan, mutta ehkä niin on sittenkin parempi kuin alistua liian normatiiviseen holhoukseen ylhäältä päin. Kuolleita henkilöitä koskeva tietosuoja on vielä lainsäädännössä lopullisesti ratkaisematta. Historiantutkimuksen ja sen ohessa myös sukututkimuksen ehdoton

etu on, että tunnustetaan ajan kulumisen intressiä heikentävä vaikutus. Vainaja ei tarvitse tietosuoja, mutta kaikkea sitä, mitä hän on eri suhteissa jättänyt nykyään eläville tulee tietyissä rajoissa suojella. □